

BILO JEDNOM NA DORĆOLU

SINIŠA ŽIVKOVIĆ

■ Laguna ■

Sadržaj

<i>Predgovor ili Korice za spomenar</i>	13
PRVI DEO	
Prosvetiteljski poduhvat.	31
Lopovi?	45
Brižna majka	54
Za šaku dinara	60
Intelektualci i cinkaroši	67
Podrezana krila jedne značajne beogradske decenije . .	73
„Ne sahranjujte me živog!“	78
„Što je slatka!“	83
Zasluženno i srećno ime	88
Kratka istorija jednog grombi kaputa i preduga jedne kožne vindjakne	93
Dorćolski Jevreji	100

DRUGI DEO

Tajne i laži	107
Neobičan pijačni dan	118
Pejzaž usahljih lica	121
Mile Ubica i ja	127
Kad smo već kod plakanja...	134
„Alisa u zemlji čuda“	140
Naravno – lopovi.	146
Advokat	150
Hleb, mast i šećer	159

TREĆI DEO

Rezerva za maler	171
„Trst je naš!“	180
Koga voleti više?	187
Plaćeni ubica	192
Kafanski izlet druga Tita	196
Anonimni rodoljub	201
Kad smo već kod plakanja, po drugi put	205

ČETVRTI DEO

Boemi i umetnici	213
Vozovi i antikviteti.	226
Pravedna i nepravedna presuda	233
Satovi i mafijaši.	239
Osveta na osvetu	246
Spomenik	254

Drugarstvo i lova.	258
Pismo	265
<i>Pogovor ili Veliko spremanje</i>	269
O AUTORU.	273

*Napolje iz moga zazidanog beskraj
Iz zvezdanog kola oko moga srca
Iz moga zalogaja sunca*

*Napolje iz smešnog mora moje krvi
Iz moje plime iz moje oseke
Napolje iz mog ćutanja na suvom*

Napolje rekao sam napolje

*Napolje iz moje žive provalije
Iz golog očinskog stabla u meni*

Napolje dokle ću vikati napolje

*Napolje iz moje glave što se rasprskava
Napolje samo napolje*

Predgovor
ili
Korice za spomenar

Da li ću moći
Na ovom nepoččin-polju
Da ti podignem šator od svojih dlanova

Zovem se Filip Filipović, svi me zovu Fića, za šest meseci ću napuniti šezdeset godina, ali sam i dalje blesav kao da ih imam šest. I dalje verujem u nemoguće stvari, verujem da ću dobiti najmanje šesticu na lotou, da ću se oženiti plavušom od, recimo, dvadeset šest godina, ili, suprotno i kada sam utučen, da će mi na vrata samo zazvoniti neko ko ima đavolov broj 666 duboko urezan u čelo.

Roletne sam spustio i isturio još jutros – nisu, začudo, mnogo škripale – i sada je u sobi prigušeno, toplo i ugodno svetlo. Prijatno je i tiho. Zamirući popodnevni sunčevi zraci se provlače u uskim vodoravnim trakama i prepuni su čestica sitne prašine. Police visoke do plafona, do poslednjeg reda ispunjene knjigama, liče mi na mrgodne sutonske, četinarske planine. Više nazirem nego što jasno vidim lišće filadendrona

koje se njiše u ritmu naizmeničnog duvanja vazduha iz ventilatora. Njegova glava sa propelerom se okreće levo-desno i kao da se u neverici čudi u kakvu to budalu gleda. U kakvu? U bolesnu, eto u kakvu. Muče me tahikardija, aritmija, hronična opstrukcija pluća – dobio sam je kao prvu nagradu za stomilionitu popušenu cigaretu, a poslednjih sedam nedelja me raspamećuje i slomljena noga. Pa ipak, osećam izvesnu zahvalnost prema polomljenoj cevanici: jedino je ona u stanju da me prisili da se skrasim i pišem. Da mi je noga cela, ne bih sada sedeo i pisao, sedeo bih, ali u čamcu, i ne bih pisao, imao bih pored sebe ručni frižider, do vrha napunjen limenkama piva, obilazio bih svoja omiljena zasenčena mesta na Dunavu ili na Savi, upecao bih neku deveriku ili babušku i doneo bih je kući za večeru. Pojeo bih je sam, ne prija mi mnogo društvo u poslednje vreme.

Kao što vidite, prilično sam rasturen, ali ne samo fizički; razarajućim godinama predvidivo sam oštećen i mentalno: često pomišljam na samoubistvo, a odlazem ga samo zato što me je sramota od zamišljenog izgleda mog mrtvog tela koje glupo i iskeženo visi na konopcu, a ispod njega su pišačka i govno; ili, ako se roknem pištoljem, idiotska razvaljotka na temenu; ili, kada bih se spržio strujom, pečena, smrdljiva lešina... Posle samoubistva čovek baš ne izgleda lepo, a ja lepo ne izgledam ni živ: otekao sam, podnaduo – kao da sam se već samoudavio u reci, lice mi je naborano kao planinski reljef na plastičnoj geografskoj karti, škrgućem zubima kada sam i dobre volje. Najčešće sam neobrijan. I uvek sam u džinsu – farmerke, košulja, prsluk, sve mi je modro – jer me mrzi da oblačim odela.

Pa ipak, i uprkos ovome što sam rekao, ja sam bogat čovek. Bogat sam u glavi, ali ne pameću, bogat sam – uspomenama.

Njih imaju i ne previše bistri ljudi, uspomene imaju svi ljudi, samo zavisi kako ih sebi ili drugima predstave. Neki to čine dosadno, neki zanimljivo, neki ih sebično, poput preispoljnih tvrđica, zadržavaju isključivo za sebe. E, pa nisam od tih, rešio sam da ih razdelim, a pre toga ponegujem, uredno ih zalivajući kao i svoje sobne biljke, nadgrađujući ih kao termi mravinjake, ukrašavajući ih kao rođendanske torte. Nije mi uvek lako da ih nađem: dovitljivo se sakrivaju u mojoj razbokorenoj senilnosti, kao klinici koji se igraju žmurke, zatrpane su kao deca posle zemljotresa – čujete samo onu preživelu koja vas dozivaju da ih otkopate ispod ruševina i šuta života.

Miki, Paja, Šilja – kao da su Diznijevi junaci, jedina Biljana koju sam ikada voleo, Peca, Škljoca i njegova Cica, Mile Ubica, Veliki Čovek – naš prekaljeni vođa, i mnogi drugi o kojima ću vam pričati, svi trče maraton po stazi mojih misli, dobro utabanoj sećanjima, vidim ih u svakom snu koji zasanjam i svako jutro kada krmeljiv ustanem. Iako većina nije više živa, ili ne bar jako, u meni jeste, samo je pitanje koliko ću im likove pedantno izrezati, kao one profile koji se iz crnog kartona izrezuju makazicama za nokte. Muzičari i zviždači, novinari i profesori, policajci i kriminalci, advokati i inženjeri, slikari i pesnici, kavgadžije i lumpadžije, metodični i razbarušeni, proračunati i poetični – stalno mi sviraju na istom verglu, malo se kad melodija promeni. Ali mi ta svirka nikada ne dojadi.

Sa Biljanom i zaspim i probudim se, već nekoliko poslednjih meseci, svakodnevno. Zavoleo sam je čim sam je ugledao, u prvom razredu i na prvom času u osnovnoj školi. Imala je prćast nosić, obraze ukrašene pegicama, plave oči i nemirnu plavu kosicu, uvek neurednu i neočešljanu. Imala

je i krive noge, koje su se meni strašno sviđale zato što su mi ličile na kaubojske, a u tim godinama kaubojski su mi bili vrhunac svakovrsnog savršenstva: najbolje su jahali i pucali, ubedljivo su kokali Indijance, rasterivali su kojote i cevčili viskije i piva. Zahvaljujući njima sam i zavoleo cirku, već sa šesnaest godina upražnjavao sam je sve u šesnaest. Dobro, dosta su tome doprineli i Piter Čini i njegovi pripiti detektivi.

Bio sam ne toliko priglup koliko lenj, pa mi je Biljana pomagala da pomnožim sedam sa osam. Ili mi je prepričavala junačke narodne pesme. Ili mi je crtala mamu i tatu na crtežima za koje sam dobijao i petice, a povremeno i pokazivala gde je na planu Beograda Dorćol. Tada je takvih planova bilo malo, uvek sam se čudio, ali je nikada nisam pitao, odakle joj njen. Stalno ga je nosila u svojoj školskoj torbi, nosila ga je i na retke školske izlete. Pošto sam Biljanu ludački zavoleo, prirodno je bilo što sam zavoleo i njen plan Beograda, čak toliko da sam kasnije proučavao planove i karte i zablesavio se istorijom kartografije. Moja profesionalna orijentacija je bila čista ljubav, jebeš tamo neke sklonosti prema onome ili ovome. Nedavno sam nacrtao svoj najnoviji plan Dorćola, uneo u njega svaku novu zgradu, obeležio svako drvo – kao pas koji ga zapiša, nacrtao, u gornjoj levoj kartuši, i Biljanu svog obožavanja; preslikao sam njen, uvek mi drag, kurvinski lik sa jedne požutele školske fotografije. Ona se, naravno, na ovoj sličici smeje, pocepala se od keženja. Nisam naročito sentimentaln, ali mi uvek nevoljno izvodopadiše litar suzica kad vidim taj smeh. Šta bih dao da ga vidim uživo, šta bih dao da je pored mene stalno, da mi je na primer postala ženica i izrodila buljuk plavokose i pegave dečice, šta bih dao da sam sa njom – sada! Dao bih sve što imam – a malo ga je, dao bih sve što nemam – a mnogo ga je, iznedrio bih iz sebe svu

toplinu koju sam panično i uvek uspešno skrivao od svoje radoznale okoline, zagrejao bih se kao sunce u avgustu u podne, zasjao bih kao kometa na ponoćnom, crnom nebu. Ili, tobože kazano sa nešto manje patetike, zaživeo bih ponovo, poprilično sam već dugo mrtav, samoubistvo mi i nije neophodno da bi se videla providna paučina koja mi odavno prekriva tirkizno-sepijasti leš.

Biljana... Biljana! Biljana koja uvek negde žuri i juri, preskače kurčeve kao prepone, na neki se i spotakne, preleće granice kao ptica, menja monsunske za umerene klime, urušava nečije živote kao škripave glečere, prava *Marijana moje mladosti* – mora da se sećate bar imena tog filma; Biljana svih mojih tuga i radosti, strahova i hrabrosti, jedini povetarac koji mi rasteruje vrućinu, ne kao ovaj drndavi ventilator koji je više ukras za doživljaj vetrića na Mikonosu ili nekom drugom egejskom ostrvu na kojem sam vreme provodio u zaludnim letovanjima. Ne jednom sam ležao na nekoj plaži i čekao da se Biljana pojavi iz mora, kao nimfa, da samo izroni uz obalu... Ne obavezno gola, može i u nekom kostimu, čak je i bolje u njemu.

Živela je u Ulici 7. jula, predratnoj i današnjoj Kralja Petra, ja u Braće Baruh – bili smo, dakle, bliske komšije. Samo što u to vreme ta razdaljina i nije bila baš tako mala. Kada si mali sve ti izgleda veliko, tih nekoliko stotina metara bili su kao pogibeljno i razbojničko bespuće po kojem sam se lomatao da bih stigao do raja – do Biljaninog stana: bilo je tada mnogo klinačkih bandi, zaustavljale bi te i tukle čim nisi njihov, radile su to onako, iz ćefa. Koliko su mi samo puta mangupi razbili nos kada sam išao kod nje na rođendan, ili na slavu, ili da učim, ili, jednostavno, samo da je zaljubljeno gledam. Najčešće sam je gledao samo jednim okom, zato što mi je

drugo bilo zatvoreno i modro. A ona je na njega stavljala gazu sa čajem od kamilice, koji je kuvala i hladila njena majka, i obe su se uvek čudile zašto toliko volim da se bijem. Pa i nisam voleo, čak sam i mrzeo da se leмам, ali sam morao. Dobio sam dosta batina dok nisam shvatio da treba da se bolje zaštitim – tako sam, u početku iz čiste predostrožnosti, počeo da nosim pendrek. Gvozdeni. Nije bio pravi, bio je u stvari noga jedne gvozdene stolice, ali je bio vrlo efikasan: porazbijao sam njime nekoliko puta nekoliko tvrdih glava i bande su počele da me poštuju. Onda mi se to poštovanje osladilo pa sam se i osilio, onoj stolici sam polomio preostale tri noge i stalno sam išao sa po četiri pendreka i tukao sam i gađao njima svoje vršnjake, ali i one starije klipane. Nastala je tada jedno vreme na Dorćolu poprilična panika, svi su vikali: „Pazi, ide Ludak!“, ili: „Pazi, ide Pendrek!“ i bežali su u mišje rupe. Čale jednog klinca je bio milicajac, osvetio mi se što sam mu sinu razbio glavu tako što me je pretukao pravim pendrekom, toliko da sam izgubio želju da svoje i dalje nosim. Izgubio sam i nadimke Ludak i Pendrek, ali sam stekao nadimak Fića, a i zadržao strahopoštovanje lokalnih siledžija. Iako su me zvali, nikada se nisam uvrstio u neku kvartovsku bandu, bio sam izraziti individualista i postao sam sudija – presuđivao sam ko je pobjednik u pojedinačnim ili grupnim tučama. Tako je ostalo i kada sam malo poodrastao, nikada nisam imao svoju posebnu kafanu, išao sam u sve, družio sam se sa svim Dorćolcima podjednako. Velikog Čoveka, starijeg od mene kojih dvadesetak godina, prvu dorćolsku facu, zavoleo sam zbog njegove plemenitosti, nikako zato što je bio najbolji razbijač. A bio je, umeo je sâm da poslaže na asfalt i po pet snagatora. Njegov najbolji drug i vršnjak, Mile Ubica, bio je malo retardiran, ali ga je

Veliki Čovek čuvao kao da mu je rođeni brat, pazio ga je i starao se o njemu; izdašno ga je novčano pomagao pa je Mile uvek imao kintu za „beton“. Cevčio je pivo sa konjakom, jer tada još nije postojao, kasnije opako čuven, župski rubin. Ili možda i jeste, ali nije bio popularan.

Pod svoje zrelije dane, Mile je počeo da bije milicajce, a kako je uvek bio i lud i nakresan teško je razaznavao uniforme. Jednog dana, u bifeu je drmnuo nekog tipa, ovaj je samo seo i pitao ga sa poda:

– Zašto me, bre, udari?!

A Mile mu nonšalantno odgovori:

– Zato što si milicajac.

A tip mu kaže:

– Nisam ja milicajac, ja sam poštar, budalo pijana!

Posle se ova anegdota pričavala godinama, ali poštarima nije bila smešna i prestali su da zalaze u dorćolske bifee, kupovali su „unućice“ u trafikama i praznili ih po ulazima kuća.

Čak i u to tvrdoglavo patrijarhalno vreme, ipak su vladari bile žene: devojke i lepotice i uspaljenice bile su carice, drmale su dorćolskim uličicama i našim jadnim i napaljenim mozgićima; svi smo jedva dočekivali da svane, da se iskobeljamo iz neurednih, naspermjenih čaršava, istrčimo ispred naših i susedskih oronulih zgrada i zarijemo im pogled – kao kopljevite kurčeve – u nabrekle sisiće i istrčene guzice; lepši ti je i dan u školici kada ti pred očima sevaju duge noge i zaobljene divote, umesto šiljatih brkova učitelja i nastavnika komunjara kojima je čovečanstvo počelo i završilo se sa Drugim svetskim ratom, a ideološki potkovanim „periodom obnove i izgradnje“. Bez ikakve lične zasluge, u školi sam zbog svog imena bio omiljen među nastavnicima: čudili su se kako mi roditelji već nisu ispričali da se zovem

isto kao i čuveni čačanski revolucionar, prvi komunistički gradonačelnik Beograda 1920. godine, nestao u Staljinovim čistkama 1938. Učili su nas, doduše prilično uvijeno, da mrzimo Staljina, ali smo to slabo marili, nismo stizali da tu sitnicu zapamtimo zato što smo sami pravili čistke – u svojim pubertetskim glavama čistili smo sve devojke koje smo, makar i samo jednom, ugledali na ulici. Od ovih čistki kite i gaće su nam uvek bile vlažne. Uistinu je retko neko od nas neku ribu potucao, ali smo lagali da jesmo. O, kakvih je sve smešnih laži bilo, idiotskih laži, i danas me je sramota kada se setim nekih, pogotovo svojih. Lagao sam drugarima da sam kresnuo i Biljanu, a najviše što sam uradio bilo je da je uhvatim za ruku – trenuci u kojima sam preživljavao prave male smrti. Poljubio bih je jedino kada joj je bio rođendan, ali bih i tada to uradio bratski, nefrajerski i nevešto, crveneći posle toga kao omiljeni komunistički karanfil.

Moj prvi pravi seksualni doživljaj trajao je oko pet sekundi, možda rečeno i sa lažljivim preterivanjem, a malog sam bio umočio u Radu Lepojku, kurvu iz Ulice Strahinjica Bana, udatu za Imbija, tako nazvanog iz milošte; puni nadimak mu je bio Imbecil, a prišljamčili su mu ga zavidljivci iz kraja samo zato što je imao ogromnu kitu. Imbijeva kita je bila predmet dokoličarskih raspredanja i zapanjenosti svih ondašnjih poznatih i anonimnih Dorćolaca, muškaraca najviše zbog ljubomore, žena iz radoznalosti i zbog drugih nakaradnih interesovanja. Imbi je bio sve samo ne glup, shvatio je da mu je velika kita nedostižna, ogromna prednost nad svim ostalim smrtnicima, stalno je sklapao opklade o njenoj dužini i obimu i „nevernim tomama“ otimao ogromnu lovu. Zavoleo sam njegovu kitu zato što sam i sam na njoj zarađivao – obično sam ja bio taj koji je novac za opkladu držao u ruci

i dobijao uobičajenih deset posto. Sad, ne znam šta je Imbi radio, ali je u svakom slučaju svoju ionako slonovsku kitu nekako povećavao i stalno je dobijao opklade – na koju god da se neko dužinu ili težinu, izmerenu krojačkim metrom ili pijačnim kantarom, naivno kladio, uvek bi opkladu izgubio, previđajući da i od velikog postoji veće. Bio je građevinski inženjer, bio je razvijen i krupan, bio je dobar drug i nikada mi se niko nije požalio da ga je Imbi zajebao. Ja njega jesam, time što sam mu kresnuo mladu ženu, što sam mu pripit i priznao, ali ga je bilo potpuno baš briga; poverio mi je da mu je zbog toga i drago, jer ona sa njim više neće da se tuca iz razumljivih razloga nepovređivanja, a i ona ima, dodao je kao da se izvinjava, seksualne prohteve. O, imala ih je ona i preko svake mere, svi smo to znali zato što smo to i iskusili, ali smo o tome nerado pričali, nismo želeli da nam Imbi to čuje i da se iznervira. Ruku na srce, ne bi imao ni kada: samo je jebao, slao žene u bolnice na krpljenje pocepanih pica i zidao Novi Beograd.

Svakako, nije sve bilo samo u zajebavanju. Učili smo i završavali škole, neki i fakultete, bilo je među nama i doktora nauka, čak i nekoliko akademika, išli smo na studijska putovanja i na razmene studenata, mnogi od nas će kasnije ostati u belom svetu i sposobnostima i parama đubriti tuđe oranice i izumeti nove komposte za pečurke, za kulinarske specijalitete zapadnih gradova, ali smo se ipak vraćali, makar i na tren, makar da obiđemo bolničke sobe ili grobove roditelja i prijatelja, makar da se prisetimo paganskog i nikada iskreno prihvaćenog hrišćanstva – pravoslavlja u koje smo se, naročito u inostranstvu i iz inata, uporno kleli. Vaspitani u školicama i školama u bezbožničkom duhu, postajali smo, a i danas postajemo, „tradicionalni vernici“, uglavnom ostajući

onakvi kakvima nas je nekad opisao Veselin Čajkanović, bez mnogo vere a sa dosta sujeverja, iskreno skloni samo materijalnim dobrima, neiskreno bilo kakvom pokajanju i verovanju u Boga. Ne plediram da je to apsolutna istina, naravno, samo konstatujem da su naše negdašnje šetnje u crkvu prevashodno drage uspomene na Vrbice i zvončice, a naše današnje posete zdanjima sa krstovima zakasneli neisplaćeni dugovi nečistoj savesti. Ne sećam se da je ijedno dete iz našeg kraja postalo teolog ili sveštenik. Naklonost ka tim zvanjima i zanimanjima imala su jedino deca iz ruralnih predela, pa i ona više zbog zapamćenog i prepričanog dobrog popovskog života, iz pripovetki Janka Veselinovića recimo, nego zbog religiozne i kao duga na nebu retke bogobojažljive svakidašnjice. Nove laži su nam se uvukle u domove kao naše stare srpske slave, jedinstvene i neprolazne.

Prilično se smračilo, ali lampu na pisaćem stolu ne palim, ekran kompjutera mi blješti mnogo više nego što je ikada blještala hartija nekom zaboravljenom srednjevekovnom mučeniku u skriptorijumu ili u samotnoj keliji u kojoj svetljenje mesečine po intenzitetu nije zaostajalo za svetlošću lojanice. Sad, nešto mislim, odakle mi ova dijahrona opservacija, kako sam na nju uopšte i došao? Možda zato što se sećanja reinkarniraju? Ne verujem, ne verujem u reinkarnacije, pre će biti da su sećanja samo palimpsesti naših prošlih i prividno zaboravljenih znanja, neverovanja u zaboravljeno i istovremeno zapamćeno; znanja su teskobna, nepotrebna, suvišna i opterećujuća, reći će vam svaki prosečan srpski pesnik, ubeđen u veličanstvenu nevinost neznanja i njegovu markokraljevićevsku moć. Eh, koliko mnogo godina su se samo naši pesnici i prozaisti, pristigli iz urvina i sa pašnjaka, hvalili čistotom svojih neokaljanih misli i pejzaža?! Jedino što

je, po njima, neprevaziđeno i večno jeste naša narodna književnost, zapisana Vukovom rukom i njegovim jezikom; sve što je urbano je i proketo i grešno, govorili su i ubeđeno tvrdili; prava i nepatvorena književnost može da nastane samo na livadi, na komadima iscepane kese za brašno ili papirnoj ambalaži nekog drugog „narodskog“ proizvoda. Zahvaljujući ovakvim umovanjima, testovi iz srpskog jezika za prijemni ispit za srednje škole i danas imaju kao primere anahrone narodne poslovice i zagonetke – umesto književnosti nastale u neonskom osvetljenju, ijekavski – umesto ekavskog, partizanštinu – umesto građanskog poimanja sveta, Dobricu Ćosića – umesto Svetislava Basare, brojanice – umesto kompjutera. Uvek će mi ostati tajna: kako se, sa takvim zastarelim predznanjem, naša mala i usamljena deca snalaze u velikom i modernom svetu? Možda, krišom od roditelja, kao što sam i sâm to nekada radio, čitaju u krevetu, nejaki, ispod prekrivača, sa jakom baterijskom lampom? Čudno je, ali i istinito: što sam stariji, tajne su mi sve veće i raznovrsnije, nalazim ih i u stvarima za koje nikada, dok sam bio klinac i lemao se, ne bih rekao da postoje. Možda sam i zaglupeo, đavo će ga znati.

U mojoj neopisivo ružnoj zgradi iz pedesetih godina, jedinog dvospratnoj u donjem delu ulice Braće Baruh – sve ostale kuće su bile kućice i prizemne – sivoj kao odvratne kapitalističke fabrike prezrenog Zapada ili, daleko bilo, često pominjani paviljoni nacističkih logora, živeli su novostvoreni radnici, izdanci seljaka u svakom pogrdom i najgorom značenju te reči, neuredni i uvek spremni da istovare gomile đubreta kroz, samo za tu priliku, otvarane prozore. Hrana je kasnije bila obilna i jeftina, mnogo se jelo i prdelo, oglodani bataci su sletali sa terasa u unutrašnje dvorište kao da su živi i još pod perjem. Iz navike da se maltene jedino

jedu kokoši, prokokodakale su i brkate žene, supruge bivših zemljoradnika i iznenada klasno osvešćenih udarnika i radnika, ponosno su kokodakale o novim i najzad dočekanim pravima dotada većito obespravljenih „slojeva“, torokale su o svojoj bezrezervnoj ljubavi prema komunizmu i socijalizmu kojima je nedvosmisleno bilo utvrđeno da su svi ljudi jednaki. Deca su nosila pionirske marame, crvenije i od najcrvenijih karanfila, katkada i kao ukrase, i u danima kada se nije išlo na školske proslave ili na dočeke naših „drugova“ pri njihovom povratku iz inostranstva. U takvim, najsvetnijim mogućim prilikama, svečano smo se oblačili u kratke i na dupetu prosenjene pantalone, obilno smo kvasili kosu vodom i češljali pedantne razdeljke, pravili smo, zaklonjeni leđima ogromnih milicajaca, uredne špalire između kojih su prolazile velike, luksuzne, crne limuzine sa zastavicama koje su poslušno lepršale i kada nije bilo vetra, slušali smo vojnu muziku i razne srceparajuće koračnice, drug Tito nam je mahao iz svog čuvenog otvorenog mercedesa i svakog od nas je gledao direktno u oči. Bio je to pravi čelični pogled – staljinski, što bi rekli Rusi. Na slične dočeke su nas prisilno, a tobože dobrovoljno, slali i kasnije, čak i kada sam se zaposlio, ali sam ih ja vešto izbegavao i brisao sam u najbliže kafane, trkajući se sam sa sobom u ispijanju duplih votki. Tako sam postao pravi disident i demokrata, decenijama pre nego što je bila obnovljena Demokratska stranka.

Bili smo, valjda, jedini pedigrirani Beograđani u ovoj prevelikoj i pruružnoj, ravnokrovnoj zgradi. Postali su to – lažljivo – ubrzo i ostali njeni stanari, nedavno pristigli u kloparajućim vagonima putničkih vozova iz Mrčajevaca, Lajkovaca, Surdulica i ostalih srpskih vukojebina u kojima su skupljali šljive i od njih pekli rakije, jednom godišnje se

kupali i odevali se uvek sigurno toplo i leti i zimi. U autobusima i tramvajima su se panično bojali promaje, hermetički su zatvarali sve prozore i u julu, smrad je bio poguban poput onog u svinjcu, malo ko je, osim njih, naviklih, mogao da ga izdrži. Moj otac je, međutim, ove i ovakve ljude voleo. Prebacivao im je doduše što mnogo psuju, ali ih je hvalio kao uporne i poštene ljude – što uistinu nikako nisu bili, bili su prave vucibatine – i pravdao je njihova nakaradna gledišta i malignu nekultivisanost njihovim pređašnjim teškim životom, u čemu je donekle bio u pravu: ne možeš, jebi ga, da čuvaš ovce i da istovremeno razumeš Lazu Kostića, slabo su ga razumeli i naši gradski „elementi“.

Beograd se, a samim tim i Dorćol, posle 1944. godine uporno seljačio, izrastao je podjednako i u gunjevima i u građanskim odelima. Bila je na njegovim ulicama mrtva trka između opanaka i cipela, između zaprežnih kola – koja su najčešće vukla jedna kljusad, a ponekad i volovi – i automobila, između medveda koje su na lancima vodili Cigani i pasa plemenitih rasa, između šajkača i šubara i šešira, između celokupnog ruralnog i urbanog poimanja sveta; čak se, sa novopristiglim brkatim seljoberima, upalih obraza i kukastih noseva, obnovio utisak pomalo zaboravljene turske kasabe, kakav je bio još i na početku 20. veka, o čemu dobro svedoče neki od naših najstarijih filmova, sačuvanih u *Kinoteci*. Došljaci su u početku bili i uplašeni, ali su se veoma brzo ohrabрили, uzeli su stvar u svoje ruke i zauzeli mesta u ministarstvima, gradskoj upravi, javnim i komunalnim službama, zaposeli su stanove omražene i, dobrim delom, postreljane pređašnje posprdno nazivane „varoške gospode“. I u njima su zalivali svoje žedne uspomene na selo.

Nikada neću zaboraviti gorku i smešnu priču udovice arhitekta Vladisavljevića. Čuveni arhitekta je između dva svetska rata, ako se tačno sećam blizu ugla Dobračine i Jevremove ulice, podigao luksuznu i divnu četvorospratnu zgradu, oplemenjenu iznutra mermernim stubovima, mermernim crvenim i belim pločicama, liftom od mahagonija, sa klupicom i ventilatorom u njemu, ukratko sa svim divotama koje su tada mogli da pruže preneseno evropsko građevinarstvo i ukus moderne. Stan u samom vrhu zgrade, koji bi mi danas pomodno nazvali „penthaus“, sa ogromnom terasom, zadržao je za sebe. Iz njega je, kako je to posle rata bilo i neminovno i sasvim uobičajeno, bio ekspresno izbačen, ali su mu dozvolili, što je bila prava retkost, da se preseli u jedan stančić na drugom spratu. (Veoma sličnu sudbinu imao je i Vlada Mitić, predratni bogataš i vlasnik robne kuće *Mitić* koja mu je bila oduzeta i pretvorena u *Narodni magazin – Nama.*) Arhitekta je umro, a njegova udovica i moja poznanica jednog dana se vraćala sa pijace i čula u hodniku neko cičanje, cviljenje, roktanje, neke njoj nepoznate zvuke. I uskoro je imala šta da vidi: novi stanar, koji se uselio u njen stari stan, bezuspešno je pokušavao da utera u lift krmaču od valjda četvrt tone, a njoj se požalio kako mu je svinja glupa zato što neće da uđe u lift. Naravno da je svinju ipak nekako uspeo da prebaci gore, naravno da ju je smestio u kupatilo, u kadu ozidanu crvenim i belim keramičkim pločicama i u njoj joj napravio brlog, naravno da je nepodnošljivi smrad ubrzo zacario u celoj zgradi i prisilio omaškama nepostreljane građane da je napuste.

U takvom miljeu beogradski mangupi su ipak nekako prolazili. Zajebavali su seljake, podvaljivali im, mađarčili ih, počesto i tukli; nastajali su pravi mali ratovi u kojima su

sevali i noževi i sekirice, sve do trenutka dok nova vlast nije odlučila da to preseče. Mangupe je uglavnom pozatvarala, a pridošlice, bar one koje je mogla, poiseljavala na periferije, Bulevar revolucije iznad i oko *Liona* na primer, samo što dalje od centra. Tako su se duhovi umirili, a vremenom su se i došljaci bar relativno uljudili, bar su relativno manje pljuvali i relativno se češće kupali. (Sa druge strane, i poštenja radi, ne može da se prenebregne ni gorka istina da su oni koji su se hvalili titulom „rođenog Beograđanina“ u odnosu na „seljake“ bili prilično inferiorni kada su u pitanju nauka i umetnost, pravo i poezija, slikarstvo i vajarstvo, čak toliko da se na prste jedne ruke mogu nabrojati bebe rođene u Beogradu koje su porasle, nešto stvorile i iza sebe ostavile neko značajno delo; kao da je starosedecima ova bogomdana titula bila zamena za sav u životu toliko neophodan trud i rad – tanušna bi bila knjižica u kojoj bi se popisali „rođeni Beograđani“ nekog debeljuškastog značaja.)

Nije na odmet izneti još jedan podatak, statistički nikada zabeležen: da su se posle Drugog svetskog rata Dorćolci mnogo više družili nego danas; u tom pogledu, ovaj deo grada promenio se toliko da izgleda kao da je neki drugi, kao da je i geografski premešten. Posećivali su se, pomagali, sahranjivali se, išli na pecanja, razmenjivali slatka i pekmeze od šljiva, pili jedni sa drugima kafice; nije bilo televizora koji je ljude pozatvarao u njihove sobe kao u zatvore i otuđio jedne od drugih do te mere da se mnogi više i ne pozdrave u prolasku. Nekada ni razlike u godinama nisu bile prepreka da neki čiča i klinac stanu nasred ulice i srdačno porazgovaraju ma o čemu, a neka baba i devojčica detaljno pretresu bliski komšiluk.

I ovde počinje moja priča, sredinom pedesetih godina prošlog veka, na koje gledam sa velikom ljubavlju i nostalgijom, uobičajenom i opravdanom, nadam se bar, kod ljudi kojima evociranje uspomena predstavlja još jedino zadovoljstvo postojanja koje klizi ka svom kraju.

*Jedni odgrizu drugima
Ruku ili nogu ili bilo šta*

*Stave to među zube
Potrče što brže mogu
U zemlju to zakopaju*

*Drugi se razjure na sve strane
Njuše traže njuše traže
Svu zemlju raskopaju*

*Nađu li srećni svoju ruku
Ili nogu ili bilo šta
Na njih je red da grizu*

Igra se nastavlja živo

*Sve dok ima ruku
Sve dok ima nogu
Sve dok ima bilo čega*